



Citation:

Търпоманова, Е., & Добрева, И. (2018). Експлетивно отрицание в подчинени изречения, въведени с ‘докато (не)’: джудезмо в балкански контекст. *Slavia Meridionalis*, 18. <https://doi.org/10.11649/sm.1664>

Türpomanova, E., & Dobрева, I. (2018). Ekspletivno otritsanie v podchineni izrecheniia, vüvedeni s ‘dokato (ne)’: dzhudezmo v balkanski kontekst. *Slavia Meridionalis*, 18. <https://doi.org/10.11649/sm.1664>

Екатерина Търпоманова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Искра Добрева

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Експлетивно отрицание в подчинени изречения, въведени с ‘докато (не)’: джудезмо в балкански контекст

Увод

Испаноеврейският език на Балканите, известен и със самоназванието джудезмо, притежава множество характеристики, придобити, стабилизирани или засилени благодарение на контактното влияние на местните езици. Тези характеристики трайно се установяват в неговата иберороманска система и в резултат по много параметри испаноеврейският език се доближава до итало- и балканороманските и до езиците от балканския езиков съюз, а се отдалечава от иберороманските.

Експлетивното отрицание в подчинени изречения за време, изразяващи предел на действието от главното изречение и неговата смяна

This work was supported by the Bulgarian Ministry of Education and Science.

Authors' contribution: both authors participated equally in the concept of the study and drafting the manuscript.

Competing interests: no competing interests have been declared.

Publisher: Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 PL License (creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2018.

с действието от подчиненото изречение, оглавявани от съюза *докато (не)*, са подходящ пример за илюстриране на процесите на балканизация на испаноеврейския.

Джудезмо се балканизира на основата и в рамките на своята романска генеалогия и не само описваната структура, но и болшинството от балканските контактно придобити структури представляват употреба на ибероромански и романски структури, които са налични и в балканските езици и интензивният контакт с последните спомага за тяхното учестяване и предпочитане в испаноеврейския. За джудезмо е характерно късното присъединяване към балканския езиков съюз, но същевременно присъединяването се осъществява по време на османския период, характеризиращ се с интензивен контакт между балканските езици. Това спомага за активното усвояване и адаптиране на балканизми във всички езикови равнища на джудезмо.

Цели на изследването

В настоящата статия ще илюстрираме балканското влияние върху джудезмо въз основа на експлетивното отрицание в подчинените изречения за време, въведени със съюза 'докато (не)', в съпоставка между стандартния и разговорния испански и джудезмо и ще проследим отдалечаването на джудезмо от испански и сближаването му с балканските езици.

Като по-конкретен случай на тези подчинени изречения, ще се спрем на случая, когато главното изречение е положително, изразяващо продължително или итеративно действие, а подчинетото изречение (въведено с комплементизатора 'докато (не)') представлява прекъсващото действие, което поставя край на главното действие.

Този вид подчиненост се характеризира с наличие на отрицание в славянските езици и е застъпвано от множество изследователи, напр. за руски Падучева (2014) и Барентсен (2014), като последният дори предлага съюзите *пока* и *пока не* да се разглеждат като два различни съюза (Барентсен, 2014, с. 381). Самото експлетивно отрицание в испански и въобще в романските езици е обект на обемни дискусии. Както отбелязва Санчес Лопес по отношение на историческото развитие на експлетивното отрицание в испански език, то е много по-засилено и често в по-ранните варианти от развитието

на този език (Sánchez López, 1999, с. 2561). Контрастът между романските и славянските езици буди интереса и на много славяноезични испанисти, напр. Глущук-Олея (2016), която прави общ обзор на испанското експлетивно отрицание, включително и на обсъжданата пределна структура с *hasta que (no)*, и посочва, че испанското експлетивно отрицание може да се употребява за изразяване на епистемична модалност (Глущук-Олея, 2016, с. 64). Подобна възможност посредством наличие или отсъствие на отрицание във въпросните подчинени изречения, оглавявани от *докато (не)*, съществува и в български и другите балкански езици, както ще бъде показано по-нататък. За български експлетивното отрицание в подчинени обстоятелствени изречения за време, въведени с *докато (не)*, е описано подробно от Търпоманова (2017), а като резултат от балканско влияние върху джудезмо е разгледано от Добрева (2016, под печат).

Джудезмо между иберороманските и балканските езици

В испански език в подчинените изречения за време, въвеждани със съюза *hasta que*, представляват един от случаите на експлетивното (запълващо) отрицание, като в стандартния кастилски вариант то е опционално, докато в множество диалекти и разговорни варианти е ярко застъпено. Напр. в андалусийския испански език, се срещат случаи като:

Hasta que no abran, tenemos que esperar.

‘Докато не отворят, трябва да чакаме.’

Vamò ehtao sinqietò ahta qe no yamó la sobrina.

‘Стояхме притеснени, докато не се обади племенницата.’

Ehtá mi reconcentrao, ahta qe no yega ese momento.

‘Много е съсредоточена, докато не настъпи този момент.’

(примери от González Salas, 1994, цитирани в Redondo Lanzas, 2012)

Но неговото елиминиране от стандартния испански език (и другите ибероромански езици) или поне стремежът към неговото избягване във високия регистър продължава да предизвиква множество езиковедски дискусии, отразени в испански граматика и речници през XIX–XXI в., което само потвърждава виталността на структурата. Освен това, както

отбелязват Еспинал и Тубау (Espinal & Tubau, 2016, с. 208), в каталунски език, в сравнение с испански, експлетивното отрицание е по-разпространено и продуктивно, така че в романския континуум експлетивното отрицание се засилва в източна посока. В италиански език *finché non* изразява постериорен лимит, а *finché* изразява симултанност. За сравнение, в испански и при изразяване на лимит превес има положителната структура.

ит. ... *finché non sorge il sole.*

исп. ... *hasta que salga el sol.*

‘докато не изгрее слънцето’

Въз основа на данни от интервюта на културни испаноговорящи от испански и латиноамерикански градове в периода 1960–1980 г., DeMello (1992, с. 24) съобщава, че само в 25% от случаите се употребява *hasta que no*.

За изразяване на значенията симултанност и лимит някои езици употребяват различни времеви съюзи (напр. *while/until* в английски), но в много езици за двата вида подчинени темпорални изречения въвеждащият съюз е една и съща лексема, като се прибегва до различни стратегии за разграничаването им. В иберороманските езици, по-конкретно в испански, съществуват също две различни лексеми – *mientras* (симултанност) и *hasta* (лимит), но те не са разграничени строго и са взаимнозаменяеми, а постериорността се изразява посредством наклоненията индикатив и конюнктив, което всъщност е латинската стратегия: *donec* + индикатив изразява симултанност, а *donec* + конюнктив – предел, напр.:

лат. *Donec eris felix, multos numerabis amicos.*

‘Докато си щастлив, имаш много приятели.’

лат. *Specto donec redeas.*

‘Ще чакам, докато се върнеш.’

В балканославянските езици, където липсва конюнктив, се прибегва до стратегията с промяна на вида в подчиненото изречение, въведено със съюза *докато*, като свършеният вид изразява постериорност и лимит на действието, а несвършеният – симултанност. В двата случая отрицанието има различни характеристики. При пределно значение, изразено с глагол от свършен вид, отрицанието е експлетивно, а при неопределено, изразено съответно от несвършен вид на глагола, отрицанието е семантично (вж. Derzhanski & Siruk, 2016; Търпоманова, под печат).

Визираната отрицателна структура присъства, но не е ограничена до балканския езиков ареал, нито до славянската езикова група, а е характерна

и за редица романски езици, както и за езици от централно-европейския ареал – напр. унгарски и идиш, докато в повечето западно-европейски езици лимитативните подчинени клаузи, въвеждани от еквивалентния комплементизатор – англ. *until*, нем. *bis*, фр. *jusqu'à*, са положителни. Най-общо може да се проследи преход в посока от положителна темпорална лимитативна структура в западноевропейските езици (напр. в германските, но не само) към отрицателна в централно- и източноевропейските езици и техни съседни – турски, арабски и други. Держански и Сирук (Derzhanski & Siruk, 2016) споменават за наличието на отрицателна структура в хинди и персийски и други по-близки или по-далечни на балканските езици.

От своя страна, Rubinstein, Sichel, и Tsirkin-Sadan (2015, с. 10–12) констатира опционалната употреба на отрицание в еквивалентната структура *ad she lo* в съвременния иврит, като го обясняват с влиянието на идиш върху формирането на съвременния иврит. Успоредно с това същите автори посочват и друг възможен източник на отрицанието в лимитативните подчинени изречения, а именно, че това може да е наследствена семитска характеристика, предвид нейното срещане в библейския иврит. По-вероятно е двата източника да са оказали едновременно влияние. Още повече, славянското влияние върху съвременния иврит през последните няколко десетилетия нараства поради увеличаването на иврит-говорещите от руски или друг източноевропейски произход.

Описаният по-горе случай спомага да направим същото предположение за славянски източник на влияние за предпочитанието на отрицателната опция в джудезмо. Преобладаващата част от откритите случаи в балкански испаноеврейски нехудожествени текстове (периодика, интервюта от края на XIX и началото на XX в.) на проспективни лимитативни подчинени изречения са положителни (*asta/fin ke* + глагол), а отрицателните са произведени от джудезмо-говорящи, живеещи в славяноезична среда на Балканите – от Сараево, Солун, Дубровник, София и др.

От друга страна обаче, наличието в старогръцки на отрицание в разглежданите лимитативни подчинени изречения, както и неговата широко застъпена употреба в романските езици, водят до предположението за неговата употреба и в латински език, макар че в писмените паметници на латински¹ преобладава положителната форма, напр.:

¹ За отрицанието в латински и романските езици, вж. напр. Gianollo (2016).

Homo praesumitur bonus donec probetur malus.

‘Човек се счита за невинен до доказване на противното.’

Техният превод в съдебни текстове на съответните езици показва, че освен историческо, въпросното предпочитание към избягване на отрицанието е по-скоро стилово и повлияно от латински: във високия, писмен, съдебен регистър – независимо дали на съответния език експлетивното отрицание в темпоралните лимитативни подчинени изречения е граматично или не – стремежът е към неговото избягване. Вероятно в съдебните спорове често се злоупотребява с подобни „двусмислени“ изказвания, поради което практиката е наложила тяхното избягване. Освен това те разкриват пристрастността на говорещия, затова в официалния стил се употребяват други структури, като напр. *do* + отглаголно съществително или други нефинитни форми.

Що се отнася до другите балкански езици, в румънски се откриват множество примери с експлетивно отрицание след ‘докато’:

Din imagini se poate vedea cum hoțul își alege potențiala victimă și o urmărește până când nu reușește să-i sustragă portmoneul. (www.realitatea.md).

‘От кадрите може да се види как крадецът си избира потенциалната жертва и я преследва, докато не успее да измъкне портмонето ѝ.’

Bagă-l în apă, până când nu s-a răcit. (www.romlit.ro)

‘Потопи го във вода, докато не се охлади.’

За румънската езикова разновидност, говорена от ромско население в местностите Бараня и Меджимурие, Хърватия, (с многобройни хърватски заемки), Sorescu-Marinković (2008) привежда примерите:

...fata ramane la noi pana god nu-mi dai iljadu jevra (Sorescu-Marinković, 2008, с. 213–214).

‘...девойката остава при нас, докато не ми дадеш хиляда евро’

...pana god nu sa plateasca mult ban (Sorescu-Marinković, 2008, с. 202)

‘докато не се плащат много пари’²

Pana nu vine carli (Sorescu-Marinković, 2008, с. 215).

‘Докато не дойдат колите.’

² В Бараня и Меджимурие, често се употребява частицата *god/god’/gode/godea/go* (< сръбски/хърватски *god* ‘каквото и да е’), която се появява най-вече (но не обезателно) с наречия и (неопределителни) местоимения, като подсилват неопределителността (Sorescu-Marinković, 2008, с. 203).

Експлетивното отрицание в темпоралните лимитативни подчинени изречения е добре изразено и в албански, като важна особеност на този език е възможността глаголът да бъде употребен в индикатив или конюнктив:

Ambiciet janë punë te mira, deri sa nuk realizohen.

‘Амбициите са хубаво нещо, докато не се сбъднат.’

Oktopodët mund të spërkatin me ujë dritën e akuariumit, e cila i nervozon, derisa të mos krijojnë lidhje të shkurtër dhe ta shuajnë.

‘Октоподите могат да пръскаат с вода светлината на аквариума, която ги дразни, докато не направят късо съединение и я угасят.’

По отношение на експлетивното отрицание в подчинени лимитативни изречения интересен е случаят с гръцки. Тази структура е добре засвидетелствана в старогръцки, но в новогръцки тя е отпаднала напълно – във всички примери в съвременни текстове на гръцки език с отрицание, то е същинско. Въпреки възможността, която дава видът на глагола (подобно на славянските езици) да бъде разграничено симултанно от пределно действие, експлетивното отрицание е изчезнало в разглежданите изречения:

Ανακατεύουμε σε μέτρια φωτιά μέχρι να μην έχουν πια υγρά.

‘Разбъркваме на среден огън, докато не останат повече течности.’

Επανάλαβετε μέχρι να μην δείτε άλλες σε κανένα βάζο για μια-δυο μέρες.

‘Продължавайте, докато вече не виждате никакви други във вазата в продължение на един-два дни.’

Ζυμώνουμε μέχρι να μην κολλάει το ζυμάρι στα χέρια μας.

‘Месим, докато тестото спре да се залепва по ръцете ни.’

В старогръцки, лимитативните темпорални клаузи, превключващи главното действие, могат да се оглавяват от множество съюзи: πρίν, ἕως, μέχρι, μέχρι οὗ, ἄχρι οὗ, ἕς ὃ, като отрицанието често ги следва, напр. у Херодот (5.28) и (4.160):

...κατύπερθε δὲ τούτων ἐπὶ δύο γενεὰς ἀνδρῶν νοσήσασα ἕς τὰ μάλιστα στάσι, μέχρι οὗ μιν Πάριοι κατήρτισαν (пример от Brackett, 1905, с. 204).

‘...но преди тези събития, в продължение на две поколения бил засегнат от фракции, докато парийците не направили реформа.’

Ἀρκεσίλεως, ὃς βασιλεύσας πρῶτα τοῖσι ἐωντοῦ ἀδελφοῖσι ἐστασίασε, ἕς ὃ μιν οὗτοι ἀπολιπόντες οἶχοντο ἕς ἄλλον χώραν τῆς Λιβύης (пример от Brackett, 1905, с. 204).

‘Когато А. станал цар, започнал да се кара с братята си, докато накрая те не заминали в друга част на Либия.’

За разлика от старогръцки, в латински *donec* не търпи отрицание, а *dum* – твърде рядко и то е семантично:

Veniant igitur, dum ne nos interpellent.

‘Нека да дойдат, при условие че няма да ни прекъсват.’

Но изобилието на отрицателните лимитативни подчинени структури в средновековните и съвременните романски езици показва стабилното им присъствие вероятно повече в народния латински, като в тяхното историческо развитие тенденцията е към намаляване на отрицанието. Подобна тенденция може да се проследи и в балканските езици – в новогръцки, както вече споменахме, експлетивно отрицание в подчинени лимитативни изречения не се използва, ограничаване се наблюдава и в останалите балкански езици, включително и балканославянските, където употребата на експлетивно отрицание е засвидетелствана рано, но постепенно се ограничава до художествени текстове. Тенденцията към намаляване на експлетивното отрицание в темпоралните лимитативни структури, особено в разговорни и нехудожествени текстове, би могла да се обясни с влиянието на западноевропейските езици върху балканските, поради тяхното интензивно изучаване още от ранна детска възраст, най-вече на английски език.

Субективно отношение към изказването: конативни глаголи

Характерен момент при експлетивното отрицание е възможността за изразяване на субективно отношение от страна на говорещия към пропозицията в конативни³ ситуации. Говорещият може да изрази своето лично отношение към прекъсването на продължителното действие от главното изречение и да го представи като желана цел (с положително подчинено изречение) или риск, който трябва да бъде избегнат (с отрицателно подчинено изречение). Този вид субективно отношение често се прилага в споменатите конативни ситуации, напр. при указания, инструкции и рецепти, напр. готварски рецепти, ремонтни дейности и други подобни съвети и наставления

³ От лат. *conatus* – опит, стремеж, вж. за конативната модалност: Милютина (2006), наред с други.

за постигане на определена цел. При най-повърхностно търсене в интернет⁴, резултатите показват превес на положителните *докато*-структури в български готварски рецепти, поради конативната семантика:

Бъркайте, докато (не) се разтопи. (86+/8-)

Бъркайте, докато (не) започне да се отделя от съда. (20+/0-)

Бъркайте, докато (не) промени цвета си. (83+/20-).

Макар че неутралният случай на обсъжданите структури в български е с *докато не*, пропускането на отрицанието позволява на говорещия да изкаже своята съпричастност към процеса на готвене и да представи действието от подчиненото изречение като желана и близка цел. Тази опция на експлетивното отрицание за дистанциране (с отрицание) или съпричастност и приближаване (без отрицание) на говорещия към съответното прекъсващо действие в подчиненото изречение е характерна за всички индоевропейски езици и е по-силно изразена в подчинените изречения с главни глаголи *verba timendi* (напр. Lakey, 2013), а в разглеждания тук случай на темпоралност и конативност, отрицанието и неговото отсъствие изразява по-скоро желанието на говорещия подчиненото действие да се сбъдне или избегне.

Аналогична е и ситуацията в сефарадски готварски рецепти:

...friyir asta ke toman una kolor rosha (folkmasa.org)

‘...запържваме, докато се зачервят’

От 90 примера на пределни структури с *asta ke* в сефарадски рецепти, само един е отрицателен, като отрицанието е същинско, семантично:

...asta ke no keda likido del todo (folkmasa.org)

‘...докато въобще не остане течност’ (т.е. докато се изпари).

Отрицателната или положителна форма след ‘докато’ при конативни главни глаголи позволяват на говорещия да изрази своето лично отношение и имплицитно желание спрямо изказа, представяйки го като желаната цел или, обратно, като риск, който трябва да бъде избегнат. В последния случай оглавяваните с ‘докато не’ подчинени изречения се доближават до апрехенсива и превентива, където също говорещият изразява своето имплицитно желание визираната в подчиненото изречение ситуация да се случи или да бъде избегната. Напр. майката казва на детето си: *Внима-*

⁴ Търсенето е осъществено през юли 2017 г.

вай да не паднеш!, но към друг събеседник майката казва: *Страхувам се детето да не падне.* или *Страхувам се, че ще падне.*, което на испански гласи: *Temo que caiga*. Но апрехенсивът и превентивът изискват отделно и по-обстойно разглеждане в контрастивна светлина между испански и джудезмо (темата е частично засегната в Добрева, 2016), а за български език те са описани от Иванова (под печат).

ОТ КОНЮНКТИВ КЪМ ИНДИКАТИВ

Друга важна проява на балканското влияние в джудезмо при подчинените клаузи с ‘докато (не)’ е замяната на конюнктивната форма с индикативна, когато подчиненото изречение (прекъсването) с *fin que/asta que* се отнася за бъдещ момент. В стандартния испански език, когато подчиненото изречение се отнася за бъдещ момент, се употребява сегашна конюнктивна форма (*presente de subjuntivo*), която е маркер за бъдеще, т.е. ориентира говорещия, че прекъсването на действието (от главното изречение) още не е настъпило, но в описваните случаи в джудезмо се употребява индикатив, например:

No te perdono asta ke vivo. (folkmasa.org)

‘Няма да ти простя докато съм жива (докато живея).’

Испанските граматични правила изискват конюнктив: *no te perdono hasta que viva*, тъй като говорещият субект продължава да живее и непроставането ще продължи до края на живота му.

Наред с други видове подчинени изречения, загубата на конюнктивни форми в подчинени изречения за време (не само лимитативните проспективни въвеждани с *asta ke*) и тяхната замяна с индикативни форми (презент или футурум) е характерна и често описвана разлика между испански и джудезмо, но нейното балканско ареално естество е рядко обсъждано, напр. Добрева (под печат). Следват още примери с *asta ke* с положителна форма в подчинената клауза, но поставена в индикатив, под влияние на балканския синкретизъм между индикативни и конюнктивни форми:

...asta ke la situacion ekonomika del Governo es mejoreada (“El Tiempo de Constantinopla”, 1924).

‘докато икономическата ситуация се подобри.’

...espera mi madre un poko asta ke torno ande ti (нар. песен, folkmasa.org)

‘почакай, майко мила, докато се върна при теб’

Следват примери с отрицание и индикатив:

...los enterosos de este importo gozaresh vos asta ke no traen estos dos senyores al tresero ke estuvo kon eyos (“Ilustra Güerta de Historia”, Viena, 1880–1882)

...ще си получите дължимото, докато тези двама господа не доведат третия, който беше с тях.

...ke empesa a las suyas kreaturas ambezar a maldar e a eskrevir finke non van a la skola (джудезмо говорящ от Дубровник, пример от Kovaceć, 1973, с. 513)

‘...започва да учи своите деца да четат и пишат, докато не тръгнат на училище.’

Todo estava beseder asta ke no konsinti kon mi espalda unas miradas ke me perforavan i despues senti murmueros deskontentes de la parte de los elevos (“El Amaneser”, 2010, джудезмо-говоряща от България).

‘Всичко беше наред, докато не усетих в гърба си погледи, които ме пронизваха и след това чух недоволно мърморене от страна на учениците.’

Заклучение

Въз основа на направените досегашни проучвания на сефарадски текстове и проследяването на подобни примери в други балкански езици и техни съседни, може да се направи извод, че балканското влияние върху джудезмо не променя коренно структурата на разглежданите подчинени изречения, оглавявани от комплементизатора *asta ke / fin ke*, а просто засилва някои от романските опции, при което джудезмо се отдалечава от иберороманския модел и се доближава до балканския. Въз основа на направените наблюдения може да се констатира, че отрицанието в подчинените темпорални лимитативни клаузи, превключващи действието от главното изречение и въвеждани с ‘докато (не)’, е лесно придобивано в ситуация на езиков контакт и бързо се разпространява на ареално ниво.

ОРИГИНАЛНИ ИСПАНОЕВРЕЙСКИ ИЗТОЧНИЦИ ПЕРИОДИКА:

El Amaneser (2010, anyo 6, numero 63 Istanbul)

El Tiempo de Constantinopla, (1924, Istanbul, неуточнен брой)

Ilustra Güerta de Historia (Viena, 1880–1882, неуточнен брой)

Kovaceć, A. (1973). La lengua de los sefardíes de Ragusa (Dubrovnik). *Bolletino dell'Atlante Linguistico Mediterraneo*, 13–15, 335–343.

Perez, A. (2017). Trezoro de la lengua djudeoespanyola, Instituto Maale Adumim para la Documentación de la Lengua Judeo-española (ladino) y de su Cultura (folkmasa.org, достъп: юли 2017).

БИБЛИОГРАФИЯ

Brackett, H. (1905). Temporal clauses in Herodotus. *Proceedings of the American Academy of Arts and Sciences*, 41(8), 171–232. <https://doi.org/10.2307/20022059>

DeMello, G. (1992). Hasta = no hasta / hasta no = hasta en el español hablado de once ciudades. *Anuario de Letras: Lingüística y Filología*, 30, 5–28.

Derzhanski, I., & Siruk, O. (2016). 'While' and 'until' clauses and expletive negation in a corpus of Bulgarian and Ukrainian parallel texts. In *Proceedings of the Conference Computational Linguistics in Bulgaria (CLiB 2016)* (pp. 11–18). Sofia: Bulgarian Academy of Sciences.

Espinal, M. T., & Tubau, S. (2016). Meaning of words and meaning of sentences. In S. Fischer & C. Gabriel (Eds.), *Manual of grammatical interfaces in Romance* (pp. 187–209). Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co KG. <https://doi.org/10.1515/9783110311860-009>

Gianollo, C. (2016). The Latin system of negation at the syntax-semantics interface. *Revista di Grammatica Generativa*, 38, 115–135.

González Salas, M. (1994). *Así hablamos (también): El español andaluz*. Sevilla: Alfar.

Kovaceć, A. (1973). La lengua de los sefardíes de Ragusa (Dubrovnik). *Bolletino dell'Atlante Linguistico Mediterraneo*, 13–15, 335–343.

Lakey, H. (2013). Morphosyntax of fear and distance. *Indo-European Linguistics*, 1(1), 131–158. <https://doi.org/10.1163/22125892-00101004>

Perez, A. (2017). Trezoro de la lengua djudeoespanyola, Instituto Maale Adumim para la Documentación de la Lengua Judeo-española (ladino) y de su Cultura. Retrieved July 15, 2017, from folkmasa.org

Redondo Lanzas, G. (2012). Sintaxis de la negación. In *Datos del andaluz. VIª Reunión de escritores/as en andaluz: Actas* (pp. 33–54). Cádiz: Sociedad para el estudio del andaluz (Z. E. A.). Retrieved from <http://www.zea-andalu.com/hunta-d-ehkritoreh-en-andal%C3%BA/vi-hunta/ahtah/>

Rubinstein, A., Sichel, I., & Tsirkin-Sadan, A. (2015). Superfluous negation in modern Hebrew and its origins. *Journal of Jewish Languages*, 3(1–2), 165–182. <https://doi.org/10.1163/22134638-123440047>

- Sánchez López, C. (1999). La negación. In I. Bosque & V. Demonte, *Gramática descriptiva de la lengua española* (Pt. 2, pp. 2561–2634). Madrid: Espasa Calpe.
- Sorescu-Marinković, A. (2008). The Bayash in Croatia: Romanian vernaculars in Baranja and Medjimurje. In B. Sikimić & T. Asić (Eds.), *The Romance Balkans* (pp. 173–225). Belgrade: Srpska Akademija Nauka i Umetnosti, Balkanološki Institut.
- Барентсен, А. (2014). Проблемы описания союза пока. In M. Nomachi, A. Danylenko, & P. Piper (Eds.), *Grammaticalization and lexicalization in the Slavic languages: Proceedings from the 36th Meeting of the Commission on the Grammatical Structure of the Slavic Languages of the International Committee of Slavists* (pp. 377–410). München: Sagner. (*Die Welt der Slaven*, 55).
- Глушук-Олея, Г. (2016). Статус експлетивного заперечення в іспанській мові. In Н. Л. Іваницька (Ed.), *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського: Серія: Філологія (мовознавство): Збірник наукових праць* (Vol. 23, pp. 60–64). Вінниця: ТОВ фірма „Планер“.
- Добрева, И. (2016). *Панбалкански заемки в сефарадския език* (Дисертация). Софийски университет „Св. Климент Охридски“, София.
- Добрева, И. (in press). Ареални структури в синтаксиса на испаноеврейската езикова разновидност на Балканите. In *Сборник с доклади от Юбилейната научна сесия „Морфология, синтаксис, прагматика“ в чест на 75-годишнината на проф. д.ф.н. Руселина Ницолова в рамките на Тринадесетите международни славистични четения, София, 21–23 април 2016 г.*
- Иванова, Е. (in press). Българската частица *да не би* като маркер на अपрехензивно значение в български език. In *Сборник с доклади от Юбилейната научна сесия „Морфология, синтаксис, прагматика“ в чест на 75-годишнината на проф. д.ф.н. Руселина Ницолова в рамките на Тринадесетите международни славистични четения, София, 21–23 април 2016 г.*
- Милютина, М. (2006). *Семантика конативности и потенциална модальност: Комплекс „попытка – результат“ и его выражение в современном русском языке* (Автореферат диссертации в виде опубликованной монографии). Удмуртский государственный университет, Екатеринбург.
- Падучева, Е. (2014). Експлетивно отрицание и семантика союза *пока*. In В. А. Плунгян (Ed.), *Язык. Константы. Переменные: Памяти Александра Евгеньевича Кибрика* (pp. 339–350). Санкт Петербург: Алетейя.
- Търпоманова, Е. (2017). Плеонастично отрицание с *докато* в български. In П. Бъркалова & С. Коева (Eds.), *Доклади от Юбилейната научна сесия „Съвременни тенденции в езиковедските изследвания“ (посветена на 85 години от рождението на проф. д.ф.н. Йордан Пенчев)* (pp. 169–178). София: Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“.

BIBLIOGRAPHY

(TRANSLITERATION)

- Barentsen, A. (2014). Problemy opisaniia soiuza poka. In M. Nomachi, A. Danylenko, & P. Piper (Eds.), *Grammaticalization and lexicalization in the Slavic languages: Proceedings from the 36th Meeting of the Commission on the Grammatical Structure of the Slavic Languages of the International Committee of Slavists* (pp. 377–410). München: Sagner. (*Die Welt der Slaven*, 55).
- Brackett, H. (1905). Temporal clauses in Herodotus. *Proceedings of the American Academy of Arts and Sciences*, 41(8), 171–232. <https://doi.org/10.2307/20022059>
- DeMello, G. (1992). Hasta = no hasta / hasta no = hasta en el español hablado de once ciudades. *Anuario de Letras: Lingüística y Filología*, 30, 5–28.
- Derzhanski, I., & Siruk, O. (2016). ‘While’ and ‘until’ clauses and expletive negation in a corpus of Bulgarian and Ukrainian parallel texts. In *Proceedings of the Conference Computational Linguistics in Bulgaria (CLiB 2016)* (pp. 11–18). Sofia: Bulgarian Academy of Sciences.
- Dobрева, I. (2016). *Panbalkanski zaemki v sefarskaia ezik* (Dissertation). Sofiiski universitet “Sv. Kliment Okhridski”, Sofiia.
- Dobрева, I. (in press). Arealni strukturi v sintaksisa na ispanoevreiskata ezikova raznovidnost na Balkanite. In *Sbornik s dokladi ot IUbileinata nauchna sesiia “Morfologiiia, sintaksis, pragmatika” v chest na 75-godishninata na prof. d.f.n. Ruselina Nitsolova v ramkite na Trinadesetite mezhdunarodni slavistichni cheteniiia, Sofiia, 21–23 april 2016 g.*
- Espinal, M. T., & Tubau, S. (2016). Meaning of words and meaning of sentences. In S. Fischer & C. Gabriel (Eds.), *Manual of grammatical interfaces in Romance* (pp. 187–209). Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co KG. <https://doi.org/10.1515/9783110311860-009>
- Gianollo, C. (2016). The Latin system of negation at the syntax-semantics interface. *Revista di Grammatica Generativa*, 38, 115–135.
- Glushchuk-Oleia, H. (2016). Status ekspletivnogo zaperechennia v ispans'kii movi. In N. L. Ivanyts'ka (Ed.), *Naukovi zapysky Vinnyts'koho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubyns'koho: Seriiia: Filolohiia (movoznavstvo): Zbirnyk naukovykh prats' (Vol. 23, pp. 60–64)*. Vinnytsia: TOV firma “Planer”.
- González Salas, M. (1994). *Así hablamos (también): El español andaluz*. Sevilla: Alfar.
- Ivanova, E. (in press). Bŭlgarskata chastitsa *da ne bi* kato marker na aprekhenzivno znachenie v bŭlgarski ezik. In *Sbornik s dokladi ot IUbileinata nauchna sesiia “Morfologiiia, sintaksis, pragmatika” v chest na 75-godishninata na prof. d.f.n. Ruselina Nitsolova v ramkite na Trinadesetite mezhdunarodni slavistichni cheteniiia, Sofiia, 21–23 april 2016 g.*
- Kovaceć, A. (1973). La lengua de los sefardies de Ragusa (Dubrovnik). *Bolletino dell'Atlante Linguistico Mediterraneo*, 13–15, 335–343.
- Lakey, H. (2013). Morphosyntax of fear and distance. *Indo-European Linguistics*, 1(1), 131–158. <https://doi.org/10.1163/22125892-00101004>

- Miliutina, M. (2006). *Semantika konativnosti i potentsial'naia modal'nost': Kompleks "popytka – rezul'tat" i ego vyrazhenie v sovremennom russkom iazyke* (Avtoreferat dissertatsii v vide opublikovannoi monografii). Udmurtskii gosudarstvennyi universitet, Ekaterinburg.
- Paducheva, E. (2014). Ekspletivnoe otritsanie i semantika soiuza *poka*. In V. A. Plungian (Ed.), *IAzyk. Konstanty. Peremennye: Pamiati Aleksandra Evgen'evicha Kibrika* (pp. 339–350). Sankt Peterburg: Aleteiia.
- Perez, A. (2017). *Trezoro de la lengua judeoespanyola*, Instituto Maale Adumim para la Documentación de la Lengua Judeo-española (ladino) y de su Cultura. Retrieved July 15, 2017, from folkmasa.org
- Redondo Lanzas, G. (2012). Sintaxis de la negación. In *Datos del andaluz. VIª Reunión de escritores/as en andaluz: Actas* (pp. 33–54). Cádiz: Sociedad para el estudio del andaluz (Z. E. A.). Retrieved from <http://www.zea-andalu.com/hunta-d-ehkritoreh-en-andal%C3%BA/vi-hunta/ahtah/>
- Rubinstein, A., Sichel, I., & Tsirkin-Sadan, A. (2015). Superfluous negation in modern Hebrew and its origins. *Journal of Jewish Languages*, 3(1–2), 165–182. <https://doi.org/10.1163/22134638-12340047>
- Sánchez López, C. (1999). La negación. In I. Bosque & V. Demonte, *Gramática descriptiva de la lengua española* (Pt. 2, pp. 2561–2634). Madrid: Espasa Calpe.
- Sorescu-Marinković, A. (2008). The Bayash in Croatia: Romanian vernaculars in Baranja and Medjimurje. In B. Sikimić & T. Asić (Eds.), *The Romance Balkans* (pp. 173–225). Belgrade: Srpska Akademija Nauka i Umetnosti, Balkanološki Institut.
- Tърпоманова, E. (2017). Pleonastichno otritsanie s *dokato* v български. In P. Бъркалова & S. Коева (Eds.), *Dokladi ot IUbileinata nauchna sesiia "Suvremenni tendentsii v ezikovedskite izsledvaniia"* (posvetena na 85 godini ot rozhdenieto na prof. d.f.n. Jordan Penchev) (pp. 169–178). Sofiia: Izdatelstvo na BAN "Prof. Marin Drinov".

Експлетывна negacija w zdaniach podrzednykh wprowadzanych przez 'póki (nie)/ zanim (nie)': Iudeo-español w kontekście bałkańskim

Artykuł dotyczy zdań podrzędnych czasowych ograniczających, wprowadzanych przez *asta / fin ke (no)* (judeo-hiszpański odpowiednik wyrażen 'póki (nie)', *zanim (nie)*). Znalazłszy się na bałkańskim obszarze językowym judeo-hiszpański zaadaptował bałkański uzus zwiększonego użycia negacji ekspletywnej i indykatywnej, w przeciwieństwie do hiszpańskiego uzusu, który w rozpatrywanym typie zdań subjunktywnych preferuje użycie czasowników niezaprzeczonych. W sytuacjach konatywnych (sygnalizowanych głównie

czasownikami wyrażającymi wysiłek, usiłowanie, próbowanie) obecność lub brak wyrażenia negacji w zdaniu podrzędnym umożliwia sformułowanie tendencji w zakresie wyrażania omawianej modalności (przedstawiając ją jako pożądaný cel lub ryzyko, którego należy unikać). Ponadto stwierdzono, że wyrażanie negacji jest szczególnie wrażliwe na konwergencję w sytuacji kontaktu językowego.

Słowa kluczowe: negacja ekspletyna, zdania podrzędne z ‘póki (nie)/zanim (nie)’, języki bałkańskie, iudeo-español

Expulsive Negation in Subordinate Clauses Introduced by, while (not) / until (not): Iudeo-Español in the Balkan Context

The paper approaches the temporal limitative subordinate clauses headed by *asta/fin ke (no)*, the Judeo-Spanish equivalent to ‘while (not)/until (not)’ clauses. Having joined the Balkan linguistic area, Judeo-Spanish adopted the Balkan areal pattern of increased use of the expletive negation and indicative, unlike the Spanish pattern of subjunctive and positive verbs in the regarded clauses. In conative situations (mainly verbs expressing effort, try and attempt) the presence or omission of expletive negation in the subordinate clause allows for showing bias towards the proposition (presenting it as the desired goal or risk to be avoided). Furthermore, the expletive negation is found to be highly transmittable in situations of language contact and areal change.

Keywords: expletive negation, while(not)/until-headed clauses, Balkan languages, Iudeo-Español

Notki o autorkach

Ekaterina Tarpomanova (Екатерина Търпоманова) (tochitsaaa@gmail.com) – filolog bałkanista, lingwista, docent na Uniwersytecie Sofijskim „Świętego Klemensa z Ochrydy”, wykładowca językoznawstwa ogólnego w tymże uniwersytecie. Autor monografii *Евиденциалност на Балканите: български и албански* (2015) i innych publikacji w zakresie językoznawstwa. Zainteresowania naukowe: językoznawstwo bałkańskie, morfologia, lingwistyka korpusowa, lingwistyka komputerowa.

Ekaterina Tarpomanova (tochitsaaa@gmail.com) – Balkan philologist, linguist; Associate Professor at the Saint Kliment Ohridski University of Sofia, lecturer in general linguistics at the Saint Kliment Ohridski University of Sofia. Author of the book *Евиденциалност на Балканите: български и албански* [*Evidentiality in the Balkans: Bulgarian and Albanian*] (2015) and other publications in linguistics. Research interests: Balkan linguistics, morphology, corpus linguistics, computational linguistics.

Iskra Dobрева (Искра Добрева) (iskradobрева2000@yahoo.com) – filolożka, iberystka, lingwistka, doktor Uniwersytetu Sofijskiego, niezależna badaczka. Autorka pracy doktorskiej pt. *Balkanizmy w judeo-hiszpańskim* (2016) i innych prac w zakresie lingwistyki. Zainteresowania naukowe: językoznawstwo bałkańskie, lingwistyka arealna, kontakty językowe.

Iskra Dobрева (iskradobрева2000@yahoo.com) – specialist in Hispanic studies, linguist, holds PhD in linguistics at the Saint Kliment Ohridski University of Sofia; independent researcher. Author of the doctoral dissertation *Préstamos panbalcánicos en judeoespañol / Панбалкански заемки в сефарадския език* [*Balkan features in Judeo-Spanish*] (2016) and other publications in linguistics. Research interests: Balkan linguistics, areal linguistics, language contacts.